

Кеше хокукларының гомуни декларациясе

Берләшкән Милләтләр Оешмасының Генераль Ассамблеясе 1948 елның 10 декабрендә 48 тавыш белән кабул итте. Анда ситез кеше бер якка да тавыш бирмәде.

Преамбула

Кешелек гаиләсенә бөтен әгъзаларына хас булган тигез һәм аерылгысыз хокукларны һәм кеше дәрәжәсен тануның гаделлек һәм гомуни тынычлыкның нигезе икәнен истә тотып,

кеше хокукларына кимсәтәп һәм жирәнәп каруның вәхшилеккә китерүен, кешелек намусын уятуын, кешеләрнең үз карашларына һәм сүз иргәнә ия булган, куркудан, мохтажлыктан азат булган тормыш тозуның кешеләрнең боск омтылышы икәнен игълан итүне истә тотып,

жәберләүгә һәм изслүгә каршы соңгы чара итен кеше баш күтәргәге межбүр булмасын өчен аның хокукларын закон коче белән саклау зарурлыгын истә тотып,

Кешенә төп хокукларына, шөхеснең абруена һәм кыйммәтенә, хатын кызларның һәм ирләрнең тигез хокукылыгына, Берләшкән Милләтләр халыклары үзләренәң ышанычын Уставта раславын һәм тагын да зуррак иреккә ирешеп, ижтумагыг үсешкә, тормыш шартларын яхшыртуга ярдәм итәргә ниятләвен истә тотып,

Берләшкән Милләтләр Оешмасы әгъзасы булган дәүләтләрнең кеше хокукларын, төп ирекләрне уртак хөрмәт итүдә һәм саклауда булышлык күрсәтүне үз бурычлары итеп алуларын истә тотып,

әлеге хокукларны һәм ирекләрне аңлау бу йөкләмәләрне тулысынча үтәүдә бик зур әһәмияткә ия булуын истә тотып,

Генераль Ассамблея

әлеге Кеше хокукларының гомуни декларациясен бөтен дәүләтләр һәм халыклар үтәргә омтылырга тиешле бурыч сыйфатында игълан итә. Бу Декларацияне һәрвакыт күз алдында тотып, жәмгыятьнең һәр әгъзасы, һәр кеше аң-белем тарату, белем алу юлы белән бу хокукларны һәм ирекләрне хөрмәт итәргә тиеш, бу хокуклар һәм ирекләр Оешма әгъзасы булган дәүләтләр халкы һәм алар юрисдикцияснә керә торган территорияләрдәге халыклар арасында танылып тормышка ашырылырга тиеш.

1 статья.

Барлык кешеләр дә азат һәм үз абруйлары һәм хокуклары ягыннан тигъ булып туалар. Аларга акыл һәм вөждән бирелгән һәм бер-берсенә карата туганарча [туганнарча] мөнәсәбәттә булырга тиешләр.

2 статья.

Һәр кеше үзенең милли яисә ижтимагий чыгышына, мөлкәтенә, нинди катлаудан булуына, расасына, тән төсенә, женесенә, теленә, диненә, сәяси яисә башка инануларына карамастан, бернинди аермасыз, Декларациядә игъдан ителгән барлык хокукларга, бөтен ирекләргә иа булырга тиеш.

Моннан тыш, кешенә торган жиренәң мөстәкыйль яисә үзидарәсез, берәр ил карамагында булуына яисә мөстәкыйльлегә башка берәр торле чикләнүснә карамастан, иленәң сәяси, халыкара, хокукий хәленә карамастан, ана бернинди дә аерымлау үткәреләргә [үткәреләргә] тиеш түгел.

3 статья.

Һәр кешенәң тормышка, иреккә һәм шөхси кагылгысызлыкка хокукы бар.

4 статья.

Бер кеше дә коллыкта яисә ирексез хәлдә тотылырга тиеш түгел; коллыкның һәм коллар сатуның бөтен торләрс тысла.

5 статья.

Беркем дә газапланырга, яусыз, кешелексез яисә аның дәрәжәсен төшерә торган мөнәсәбәткә дучар ителәргә һәм жәзага тартылырга тиеш түгел.

6 статья.

Һәр кешенәң, ул кайда гына булса да, үзенең хокук иясе икәнән танударын таләп итәргә хақы бар.

7 статья.

Закон алдында бөтен кешеләр лә тигъ, бернинди аерымланусыз һәркемнен закон белән тигез якланырга хокукы бар. Барлык кешеләрнең дә бу Декларацияне бозучы нинди дә булса хокуклардан мәхрүм ителүдәнм шундын хокуклардан мәхрүм итүгә котыртудан тигез якланырга хокуклары бар.

8 статья.

Конституция яки закон биргән тон хокуклардан мәхрүм ителгән очракта, һәр кешенәң ул хокукларын компетентлы милли судлар аша кире кайтарылып бирелүен таләп итәргә хокукы бар.

9 статья.

Беркем дә нигезсез рәвештә кулга алынуга, тоткарлануга, куылуга дучар ителәргә тиеш түгел.

10 статья.

Һәр кешенәң үз хокукларын һәм бурычларын билгеләр өчен һәм аны жинаять жаваплылыгына тартуның нигезле булуын ачыклар очен, туды титезлелек нигезендә үз эшенәң ачык рәвештә, мөстәкыйль, гадел һәм бәйсез суд аша каралуын таләп итәргә хокукы бар.

11 статья.

Жинаять кылуда гаепләпүче [п..п ?] һәр кеше, аның гаебе ачык суд тикшерүе нәтижәсендә законлы рәвештә расланганчы гаепсез дип сапалырга хақы бар. Аңа суд тикшерүе вакытында яклану өчен бөтен шартлар тудырлырга тиеш.

Берәр эш эшлөгән өчен, яки эшләмәгән өчен гаепләү, ул эшләрне кылу вакытында милли законнар алдында яки халыкара хокук алдында жинияять итеп саналмаса, алар өсен бер кеше дә жавапка тартыда алмый. Беркемгә дә жинаять эшлөгән өчен тиешле жәзалан да катырак жәза биреләргә тиеш түгел.

12 статья.

Бер кеше дә шөхси һәм гаилә тормышына, торақ иминлегенә кагылуга, язышү, хәбәрләшү серенә, абруена һәм намусына нигезсез катияшуга дучар ителәргә тиеш түгел. Шундый кысулардан, яисә дучар ителүләрдән һәр кешенәң закон белән якланырга хокукы бар.

13 статья.

Һәр кешенәң һәр деүләт чикләре өчендә иреклә күченәң йорергә һәм үзепә тору урыны сайларга хокукы бар.

Һәр кешенәң теләсә кайсы илне, яисә үз илен ташлап китәргә һәм үз иленә кире әйләнәп кайтырга хокукы бар.

14 статья.

Һәр кешенәң жәберләнүдән башка илләрдә сыену урыны эзләргә һәм ул урыннан файдаланырга хақы бар.

Сәясәт белән бәйле булмаган жинаять кылган очракта яисе Берләшкән Милләтләр Оешмасының принцибына, максатына каршы килә торгаң жинаять кылса, кеше бу хокуктан файдалана алмый.

15 статья.

Һәр кешенең гражданлыкка хокукы бар.

Берәү дә ирексездән үз гражданлыгыннан яисә гражданлыгын үзгәртү хокукыннан мәхрүм ителергә тиеш түгел.

16 статья.

Яше житеп балигъ булган ирләрнең һәм хатын-кызларның, милләтенә, диненә яисә расанына карамастан, бернинди чикләүләрсез, өйләнешүгә һәм тәйлә корырга хокуклары бар. Алар өйләнешкәндә дә, бергә торганда да, аерылышу вакытында да бер үк төрлө хокуклардан файдаланалар.

Өйләнешүчсләрнең язылышуы ике якның да ирекле һәм тулы ризалыгы булганда гына тормышка ашырыла.

Гаилә жәмгыятьнең табигый һәм төп күзәнәге булып тора, анын жәмгыять һәм дәүләт ягыннан якланырга хокукы бар.

17 статья.

Һәр кеше үзе гөпә дә, башка кешеләр белән бергәләп тә, малмөлкәткә ия булу хокукына ия.

Беркем дә үз мөлкәтеннән нигезсез мәхрүм ителергә тиеш түгел.

18 статья.

Һәр кешенең фикер, вөждән һәм дин ирегәнә хокукы бар; бу хокук Аллага табынуны, йола куша торган дини тәртипләрне үгүнә эченә ала, һәр кешенең бер үзә генә яисә башкалар белән бергәләп аерым рәвештә яки ачыктан-ачык үз карашларын, үз динен алыштырырга аки тотарга хокукы бар.

19 статья.

Һәр кешенең ирекле фикер йөрттергә һәм карашларын ирекле рәвештә әйтергә хокукы бар; бу хокукка үз карашларында үрекле булу, үзәнә кирәкле мәгълүматны һей идеяләренә эзләү, табып алу, төрлө юллар белән дәүләт чикләренә бәйсез рәвештә тараты да керә.

20 статья.

Һәр кеше тыныч рәвештә жыелышлар һәм ассоциацияләр ирегәнә хокукы.

Берәү дә нинди дә булса ассоциациягә керергә мәжбүр ителә алмый.

21 статья.

Һәр кешенең турыдан-туры яисә ирекле сайланган вәкилләр аша үз иле белән идәрә итәргә хокукы бар.

Һәр кешенең үз илендә бертигез рәвештә дәүләт хезмәтенә керү хокукы бар.

Халык ихтияры хөкүмәт хакимлегенә нигезе былрга тиеш; әлегә ихтияр үзенең чагылышын үз вакытында үткерелә торган гадел сайлауларда таырга тиеш. Тавыш бирү яшерен, гомуни һәм тигез сайлаулар аша, яисә шуна тиң булган башка формаларда тәэмин ителергә тиеш.

22 статья.

Һәр кеше, жәмгыять әгъзасы буларак, социаль тәэмин ителүгә һәм дәүләт структурасына һәм табигый байлыкларына каран, халыкара хезмәттәшлек һәм милли тырышышлар аша социаль, икътисади һәм мәдәни яктан үз шөхесенә ипрекле үсешә очен, дәрәжәсә төшмәслек кирәкле ярдәмгә хокукы.

23 статья.

Һәр кешенең хезмәткә, эшне ирекле рәвештә сайлап алуга, гадел һәм уңайлы эш шартларына һәм эшсезлектән якланута хокукы бар.

Һәр кеше, бернинди кимсетелүдәрсез, тигез эш очен тигез хезмәт хакы алырга хокукы.

Һәр хезмәт кешесе үзәнә һәм гаиләсснә кешегә ласкы көн күрелек гадел һәм канәгатьләнәрлек түлү алырга, кирәк очракларда өстәмә рәвештә башка чаралар белән дә социаль тәэмин ителергә хокукы.

Һәр кешенең һөнәри берләшмәләр ошштырырга һәм үзенең мәнфагательәрен яклар очен һөнәри берләшмәләргә керергә хокукы бар.

24 статья.

Һәр кеше ялга хокукы һәм эш көнәң тиешле чикләрдә кыскартуны да кертен, ел саси түлүлө ял алырга, эштән буш вакытка хокукы бар.

25 статья.

Һәр кеше тормыш дәрәжәсен тошөрмәслек булган туклануга, киөмтә, торакка, медицина ярдәмснә, социаль хезмәт күрсәтелүгә, үзәнә һәм гаиләсенә сәләмәтлек, мул тормыш тәэмин ителүгә хокукы. Эшсез калган очракта, авырганда, гарипләнгәндә, тол галганда, картайганда һәм башка төрлө үзәнә бөйләнмөгән сәбәпләр белән тормыш итү чараларын югалтканда һәр кешенең тиевлә ярдәм адырга хокукы бар.

Ана булу һәм сабыйлык аерым тәрбиягә һәм ярдәмгә хокук бирә. Никахлы һәм никахтан тыш туган барлык балалар бердәй социаль якланганлыкка ия.

26 статья.

Һәр кеше белем алырга хокукы. Бигрәк тә башлангыч һәм гомуни белем алу бушлай булырга тиеш. Башлангыч белем алу мәжбүри булырга тиеш. Техник һәм профессиональ белем алу һәркем очен мөмкин булырга тиеш, югары белем алу һәркемнең сәләтенә карап булырга тиеш.

Белем алу, кеше шөхесенә үсешәнә, кеше хокукларына һәм тон ирекләргә хөрмәтне арттыруга юнәлдерелгән булырга тиеш. Белем алу расалар, дини ошшмалар һәм халыклар арасында дуслыкка, килешүчәнлеккә, сабырлыкка булышырга. Берләшкән Милләрләр Оешмасына тынычлыкны саклауда ярдәм итәргә тиеш.

Ата-аналар үзләренең кечкенә балаларына белем алуның төрен сайлауда өстенлекле хокукка ия.

27 статья.

Һәр кеше жәмгыятенә мәдәни тормышында ирелке катнашырга, сынды сәңгәтәтән ләззәт алырга, фәннең үсешендә катнашырга, фән биргән байлыклардан файдаланырга хокукы.

Һәр кеше, автор буларак, фәнни, әдәби, сынлы сәңгәтә өлкәсендәгә хезмәтә нәтижәләрен, үзенең әхлакый һәм матди ихтияжларын якларга хокукы.

28 статья.

Һәр кеше бу Декларациядә язылган хокукларны һәм ирекләрне тулысынча тормышка ашырга торган халыкара һәм социаль, тәртипкә хокукы.

29 статья.

Һәр кеше жәмгыять алдында, үз шөхесе ирекле һәм тулы үсешкә ирешкән жәмгыять алдында бурычлы.

Үзенең хокукларын һәм ирекләрен тормышка ашырган чакта, һәр кеше демократик жәмгыятьтәгә гомуни мул тормыш, социаль тәртип, гадел әхлак тәләпләрен канәгатьләндерә торган хокукларга һәм ирекләргә тулы хөрмәт тәэмин итә торган законлы чикләүләргә гөпә дучар ителергә мөмкин.

Бу хокукларны һәм ирекләрне тормышка ашыру Берләшкән Милләтләр Оешмасы максатларына һәм принципларына каршы килергә тиеш түгел.

30 статья.

Бу Декларациядәгә бер нәрсә дә нинди дә булса дәүләткә, бер төркем шөхселәргә яисә аерым кешеләргә бу Декларациядә язылган хокукларны һәм

ирекләрне юкка чыгарырга юл куела дип аңлатылырга тиеш түгел.